

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2021.gada 13.oktobrī Nr. 1-6/15
Uz 17.08.2021 1-04/311-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokli lietā Nr.2021-23-01

Tiesībsargs ir saņēmis Satversmes tiesas lēmumu par tiesībsargu kā pieaicināto personu Satversmes tiesas lietā Nr.2021-23-01 “Par Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32.panta ceturtais un astotās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101.pantam”, kurā tiesībsargam tiek lūgts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kam varētu būt nozīme Satversmes tiesas lietā Nr.2021-23-01, kā arī iesniegt Satversmes tiesai tiesībsarga rīcībā esošos dokumentus par šiem jautājumiem.

Apstrīdētās tiesību normas un Satversmes 101.pants

Pašvaldības domes vēlēšanu likuma¹ (turpmāk tekstā – “Likums”) 32.panta ceturtais un astotā daļa attiecīgi paredz:

“(4) Balsošana vēlētāja atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts.

[..]

(8) Aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsošana tiek organizēta šo personu atrašanās vietā šā panta pirmajā un ceturtajā daļā noteiktajā kārtībā.”

Satversmes 101.pants nosaka, ka “ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.”

¹ Likuma nosaukums līdz 2020.gada 17.jūnijam bija Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums. 2021.gada 15.janvārī stājās spēkā grozījumi likumā, grozot likuma nosaukumu uz Pašvaldības domes vēlēšanu likums.

Faktu izklāsts

Pieteicējs A.Lembergs (turpmāk tekstā – “Pieteicējs”) ir partijas “Latvijai un Ventspilij” biedrs un valdes priekšsēdētājs. Pieteicējs ir bijis vairākkārt ievēlēts Ventspils domē kā deputāts, kā arī ir bijis ievēlēts domes priekšsēdētāja amatā.

2021.gada 22.februārī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija pieņēma notiesājošu spriedumu krimināllietā Nr.12812001408, saskaņā ar kuru pieteicējs tika atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma, kas noteikts Krimināllikuma 195.panta trešās daļas, 190.panta, 326.panta pirmās daļas, 219.panta pirmās un otrās daļas, LKK 164.panta un 166.panta, izdarīšanā. Daļēji saskaitot piespriestos sodus, galīgo sodu noteica brīvības atņemšanu uz 5 gadiem, konfiscējot mantu un nosakot naudas sodu četrdesmit Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmērā, t.i. 20 000 euro apmērā. Pārējās apsūdzībās pieteicējs tika atzīts par nevainīgu un attaisnots. Pilna sprieduma pieejamības datums tika noteikts 2021.gada 22.jūnijs. Pēc sprieduma pasludināšanas pieteicējam piemēroja drošības līdzekli apcietinājumu, un pieteicējs tika apcietināts tiesas zālē. 2021.gada 22.februārī pieteicējs tika apcietināts un nogādāts Rīgas Centrālcietumā. Pieteicējs bija reģistrēts Ventspils pilsētas vēlēšanu reģistrā, un viņa vēlēšanu apgabals bija Ventspils valstspilsētas pašvaldība. 2021.gada 5.jūnija pašvaldību vēlēšanās pieteicējs kandidēja Ventspils pilsētas domē no saraksta “Latvijai un Ventspilij”. Ņemot vērā, ka pieteicējs atradās Rīgas Centrālcietumā, kas ir citā vēlēšanu apgabalā (Rīgas valstspilsētas pašvaldībā), viņam bija liegta iespēja balsot Ventspils pilsētas domes 2021.gada 5.jūnija vēlēšanās.

Pieteicēja ieskatā apstrīdētās tiesību normas neatbilst Satversmes 101.panta pirmajā daļā un otrās daļas pirmajā teikumā Latvijas pilsoņiem garantētajām pamattiesībām ievēlēt pašvaldību, jo liedz apcietinātām personām balsot pašvaldību vēlēšanās tā iemesla dēļ, ka brīvības atņemšanas vieta neatrodas tā apgabala teritorijā, kura vēlēšanu sarakstā persona ir reģistrēta.

Par efektīva tiesību aizsardzības līdzekļa esamību un konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu

Satversmes tiesas likuma 19.²pants paredz, ka konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskārums brīža. Minētā panta otrā daļa nosaka, ka konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) var iesniegt tikai tad, ja ir izmantotas visas iespējas aizstāvēt minētās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem (sūdzība augstākai institūcijai vai augstākai amatpersonai, sūdzība vai prasības pieteikums vispārējās jurisdikcijas tiesai u.c.) vai arī tādu nav.

Saeima atbildes rakstā Satversmes tiesai ir norādījusi, ka tiesvedība minētajā Satversmes tiesas lietā būtu jāizbeidz, jo administratīvajā tiesā citā lietā jau izšķirts izskatāmajā lietā aplūkojamais jautājums, secinot, ka personai, kurai ir piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums, nodrošināmas tiesības vēlētajā vēlēšanu apgabalā,

kura vēlētāju sarakstā šī persona ir reģistrēta, pat tad, ja apcietinājumā šī persona atrodas cita vēlēšanu apgabala teritorijā.²

Pretēji Saeimas viedoklim, tiesībsarga ieskatā tiesvedība minētajā Satversmes tiesas lietā tomēr nebūtu izbeidzama sekojošu apsvērumu dēļ.

Lai arī Saeima atsaucas uz administratīvās tiesas judikatūru, kurā atzītas apcietināto personu tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās, ja viņi atrodas apcietinājuma vietā ārpus vēlēšanu apgabala, tiesībsarga ieskatā šī judikatūra attiecās uz pārkāpuma atzīšanu, nevis uz tiesību nodrošināšanas mehānismu. Pat ja tiesas atzīst apcietināto tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās, atrodoties ārpus vēlēšanu apgabala, paliek neskaidrs un neregulēts jautājums, kā šo balsojumu organizēt ieslodzījuma vietās un vēlēšanu iecirkņos. Uz minēto trūkumu ir norādījusi arī Administratīvā apgabaltiesa 2016.gada 7.jūlija spriedumā lietā Nr.AA43-0602-16/10: “[tiesa] secina, ka Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums, lai arī piešķir tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās apcietinātajām personām, neregulē jautājumu, kā īstenojamas šīs tiesības tām apcietinājumā esošām personām, kuras atrodas izmeklēšanas cietumā ārpus savas deklarētās dzīvesvietas (vai vietas, kurā personai pieder nekustamais īpašums). Tādējādi šajā gadījumā ir konstatējama nevis šā likuma 32.panta ceturtās daļas neatbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normām, bet gan tiesiskā regulējuma trūkums. Apgabaltiesa secina, ka Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums, lai arī piešķir tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās apcietinātajām personām, neregulē jautājumu, kā īstenojamas šīs tiesības tām apcietinājumā esošām personām, kuras atrodas izmeklēšanas cietumā ārpus savas deklarētās dzīvesvietas (vai vietas, kurā personai pieder nekustamais īpašums). Tādējādi šajā gadījumā ir konstatējama nevis šā likuma 32.panta ceturtās daļas neatbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normām, bet gan tiesiskā regulējuma trūkums”.

Tiesībsarga ieskatā ir pamats pieteikumu izvērtēt pēc būtības, jo konkrētā konstitucionālā sūdzība ir vispārsvaīga, jo īpaši ņemot vērā norādi uz tiesību aizsardzības līdzekļa neefektivitāti un nepieciešamību izvērtēt trūkumus normatīvajā regulējumā.

Par apstrīdēto tiesību normu atbilstību Satversmes 101.panta pirmajai daļai un otrās daļas pirmajam teikumam

Satversmes 101.pants garantē pilsoņiem vairākas līdzdalības formas valsts un pašvaldību darbībā. Ar piedalīšanos valsts un pašvaldību darbībā pamatā saprot tiesības piedalīties likumdevēja – Saeimas – un pašvaldību izveidošanā, balsojot un kandidējot vēlēšanās. Līdzdalības formas var izpausties tiešā vai netiešā veidā, un tās nedrīkst būt formālas; līdzdalībai jābūt efektīvai, jo tikai efektīva piedalīšanās atbilst tautvaldības principam. Arī šo tiesību aizsardzības mehānismiem jābūt efektīviem. Valstij ne tikai jāgarantē pilsonim formālas tiesības piedalīties, bet tai ir pienākums arī radīt priekšnoteikumus (iespēju), lai pilsonis būtu spējīgs piedalīties valsts un pašvaldību darbā, šo piedalīšanos veicot apzināti un izprotot piedalīšanās būtību.

Satversmes 101.panta otrās daļas pirmais teikums nosaka, kuras personas ir tiesīgas likumā noteiktajā kārtībā ievēlēt pašvaldības. Apzīmējot personu loku, kas ir tiesīgs balsot un ievēlēt pašvaldības, lietots arī Satversmē izmantotais termins “pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā”.

² Skat. Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 22.decembra spriedumu lietā Nr.A420278914 un Administratīvās apgabaltiesas 2016.gada 7.jūlija spriedumu lietā Nr.A420278914/AA43060216/10.

Nosakot tās personas, kuras ir tiesīgas ievēlēt konkrēto pašvaldības domi, teikums interpretējams, ievērojot Satversmes 101.panta pirmajā daļā ietverto nosacījumu "likumā paredzētā veidā".³

Personu loku, kurām ir tiesības vēlēties pašvaldības vai kurām šīs tiesības ir ierobežotas, konkretizē Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 5. un 6.pants.⁴

Apsūdzētais, aizdomās turētais un tiesājamais ir personas statusi kriminālprocesos, kur izspriešana tiesā nav uzsākta vai nav pabeigta, un notiesājošs spriedums vēl nav stājies spēkā. Pieteicējs uz konstitucionālās sūdzības iesniegšanas brīdi un pašvaldību vēlēšanu brīdi nebija notiesāts ar spēkā stājušos tiesas spriedumu, tādēļ liegums vēlēties uz viņu nebija attiecināms.

Ierobežojums apcietinātajām personām ieslodzījuma vietā piedalīties pašvaldību vēlēšanās, ja vēlētais neatrodas vēlēšanu apgabalā teritorijā, kura vēlētaļu sarakstā viņš ir reģistrēts, noteikts Pašvaldību domes vēlēšanu likuma 32.panta ceturtajā daļā. Ierobežojums ir noteikts ar likumu, kas pieņemts likumā noteiktajā kārtībā.

Apstrīdētās tiesību normas ļauj apcietinātajām un tiesājāmām personām vēlēties pašvaldības, tomēr uzliek ierobežojumu panta ceturtajā daļā, nosakot, ka balsošana vēlētajā atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētais atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kuras sarakstā viņš ir reģistrēts".

Likumdevējs ir tiesīgs ieviest tādus ierobežojumus, kādus tas uzskata par nepieciešamiem, lietderīgiem un samērīgiem demokrātiskā sabiedrībā. Tomēr ierobežojumiem jābūt samērīgiem ar mērķi, kuru likumdevējs centies sasniegt, ieviešot šos ierobežojumus. Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību samērīguma principam, galvenokārt ir jāizvērtē likumdevēja izmantoto līdzekļu radītās sekas, t.i., vai tiesību normas piemērošana nenodara indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm lielākus zaudējumus nekā iegūst sabiedrība.⁵

Vērtējot ierobežojuma leģitīmo mērķi, tiesībsargs vēlas norādīt, ka faktiskās grūtības nodrošināt personu, kuras ilgstoši atrodas ieslodzījuma vietā, piedalīšanos pašvaldību vēlēšanās, nav uzskatāmas par leģitīmu mērķi.

Šāds leģitīmais mērķis ir apšaubāms, jo nesamērīgi ierobežo personu pamattiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās. Speciālā tiesību norma nedrīkstētu sašaurināt indivīdiem Satversmes 101.pantā garantētās tiesības.

Tāpat tiesībsargs apšaubā, vai ir izvērtētas alternatīvas vēlēšanu nodrošināšanai apcietinātajām personām ieslodzījuma vietās. Lai arī ir saskatāmas organizatoriskas problēmas organizēt apcietināto personu dalību pašvaldību vēlēšanās ieslodzījuma vietās, jo organizatoriski ir sarežģīti nogādāt vēlētaļus vēlēšanu iecirkņos vai panākt, ka dažādu vēlēšanu iecirkņa pārstāvji ierastos balsojuma pieņemšanai ieslodzījuma vietās, nav vērtēts, vai pastāv alternatīvie veidi, lai nodrošinātu līdzdalību pašvaldību vēlēšanās.

Šobrīd valsts spēj organizēt dalību pašvaldību vēlēšanās Latvijas pilsoņiem, kuri dzīvo ārvalstīs. Šādos apstākļos tiesībsargs saskata iespēju izvērtēt, vai arī attiecībā uz apcietināto personu grupu ieslodzījuma vietās varētu organizēt dalību pašvaldību

³ Skat. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011.gads; sagatavoja autoru kolektīvs, 384-386 lpp. un 392-393 lpp.

⁴ Skat. <https://likumi.lv/ta/id/57839-republikas-pilsetas-domes-un-novada-domes-velesanu-likums> .

⁵ Skat. Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Eurofaculty, 2003., 1.-6.lpp.

vēlēšanās pa pastu vai rast citas alternatīvas, kas mazāk ierobežotu personām garantētās tiesības.

Tiesībsarga ieskatā apcietinātajām personām būtu nodrošināma tiesība piedalīties pašvaldību vēlēšanās, jo pašvaldība, pie kuras aizdomās turētā, apsūdzētā vai tiesājamā persona pieder, ir primārais atbalsta sniedzējs personai pēc atbrīvošanas no apcietinājuma.

Nemot vērā iepriekš norādītos apsvērumus, tiesībsargs uzskata, ka Pašvaldību domes vēlēšanu likuma 32.panta ceturtnā un astotā daļa, ciktāl tā liedz aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsot ieslodzījuma vietā, kas atrodas ārpus tā vēlēšanu apgabala teritorijas, kura vēlēšanu sarakstā viņš ir reģistrēts, ierobežo Satversmes 101.pantā personām garantētās tiesības.

Tāpat tiesībsargs vēlas informēt Satversmes tiesu, ka 2013.gada 29.maijā tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu Nr.2013-89-13A par apcietināto personu tiesībām piedalīties pašvaldību vēlēšanās.

Pārbaudes lietā tika vērtēta Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 32.panta ceturtnā un astotās daļas atbilstība Satversmes 91. un 101.pantam.

2014.gada 13.februārī tiesībsargs sniedza atzinumu pārbaudes lietā, secinot, ka Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 32.panta ceturtnā un astotā daļa neatbilst Satversmes 101.pantam. Tāpat tiesībsargs secināja, ka Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā noteiktā kārtība, kādā apcietinātās personas var piedalīties pašvaldību vēlēšanās attiecībā uz noteiktajām apcietināto personu grupām, nav atbilstoša Satversmes 91.pantā noteiktajam tiesiskās vienlīdzības principam.

2014.gada 13.februārī tiesībsargs nosūtīja atzinumu Tieslietu ministrijai, Centrālajai vēlēšanu komisijai un Saeima Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijai, norādot, ka pārbaudes lietā tika konstatēti nopietni trūkumi normatīvajā regulējumā attiecībā uz apcietināto personu iespējām efektīvi realizēt savs likumā noteiktās tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās. Tiesībsargs lūdza Tieslietu ministrijai sadarbībā ar atbildīgajām iestādēm līdz 2014.gada 1.oktobrim novērst trūkumus attiecīgajos normatīvajos aktos un informēt par to tiesībsargu.

Tiesībsargs nosūta Satversmes tiesai pārbaudes lietas Nr.2013-89-13A materiālus, kuri būtu svarīgi un noderīgi Satversmes tiesas lietas Nr.2021-23-01 "Par Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32.panta ceturtnā un astotās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101.pantam" izspriešanā.

Pielikumā:

- 1) tiesībsarga 2013.gada 7.augusta pieprasījums Saeimai, Centrālajai vēlēšanu komisijai, Tieslietu ministrijai un Ieslodzījuma vietu pārvaldei uz 1 lpp.,
- 2) Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2013.gada 5.septembra atbilde uz 1 lpp.,
- 3) Tieslietu ministrijas 2013.gada 6.septembra atbilde uz 2 lpp.,
- 4) Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2014.gada 9.janvāra atbilde uz 1 lpp.,
- 5) Centrālās vēlēšanu komisijas 2014.gada 14.janvāra atbilde uz 1 lpp.,
- 6) tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr.2013-89-13A uz 4 lpp.,
- 7) tiesībsarga 2014.gada 13.februāra vēstule Tieslietu ministrijai un Saeima Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijai uz 1 lpp.,

- 8) Tieslietu ministrijas 2014.gada 14.marta atbilde uz 1 lpp.,
- 9) Centrālās vēlēšanu komisijas 2014.gada 16.oktobra atbilde uz 1 lpp.

Ar cieņu
Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu